

РОСІЙСЬКИЙ ДЕМОКРАТ АНДРІЙ САХАРОВ І УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІСТ АНАТОЛЬ ЛУПІНІС

За 75 років життя мені пощастило спілкуватися з трьома Нобелівськими лауреатами. Двоє з них – Габріель Гарсія Маркес і Маріо Варгас Льюїса – письменники, яких перекладав. Але першим був видатний російський правозахисник Андрій Дмитрович Сахаров.

Наприкінці травня 1971 року, через кілька днів після виступу біля пам'ятника Т.Г.Шевченку в Києві, заарештували Анатолія Лупиноса. На той час він уже встиг відбутися перше ув'язнення у мордовському таборі й повернутися звідти інвалідом першої групи. Згодом трохи підлікувався, став студентом-заочником, писав вірші. Один з них, прочитаний 22 травня, і став причиною арешту.

Про Анатолія Лупиноса в Києві тоді мало хто чув. А кожен політичний арешт вимагав розголосу, щоб людина, бува, не загубилася, не пропала в нетрях каральної системи. Найперше треба було взнати якомога більше інформації про в'язня. Хтось роздобув адресу батьків Анатолія в одному з сіл Черкаської області, а потім інший хтось мав поїхати за цією адресою. Вибір зупинили на мені. Тож за пару днів я вирушив київським автобусом до Монастирища, а далі, вже місцевим, до того села. Не переповідаючи тут, як зрештою вдалося розговорити матір Лупиноса, адже я міг виявитися агентом КДБ.

А далі одержаною інформацією треба було добре розпорядитися. Знов-таки хтось домовився, що її можна буде передати «самому» Сахарову. І знов-таки вибір зупинився на мені. Я на той час працював на півставки архіваріусом у Київському агентстві «Аерофлоту», що на теперішній вулиці Городецького (тодішній Маркса). Виїздив до Москви в п'ятницю (таких поїздок було дві), бо з обіду був вільний. Спершу перевіряв у метро, чи немає «хвоста». Спосіб перевірки винайшов сам: треба було спуститися ескалатором униз і одразу іншим піднятися вгору й дивитися, чи вчинив хтось так само. А далі –

не до центрального вокзалу, а тролейбусом до Прогасового Яру, звідти електричкою до Ніжина й, перечекавши кілька годин, потягом Сімферополь-Рига до Москви.

До столиці СРСР потяг прибував о шостій ранку, метро вже працювало, а проміжним пунктом мого маршруту було помешкання Тетяни Ходорович, як прийнято тепер казати, членкині Московської гельсінкської групи. А вже разом з пані Тетяною на метро до Сахарова.

У академіка я вперше побачив дитячу забавку, якою зараз нікого не здивуєш, а тоді її привезли Сахарову з-за кордону. То був планшет, на якому можна було щось писати й одразу стирати написане, а потім писати знову. Так ми й спілкувалися, не вимовивши вголос ані слова. Сиділи поруч на дивані, я щось писав, Сахаров читав і стирив мій текст, записував запитання, стерши яке, я відповідав. Безмовний діалог тривав години півтори-дві. А потім знову вокзал і вже прямий потяг Москва – Київ без зупинки в Ніжині.

На суд над Анатолем Лупиносом Сахаров приїхав до Києва з Оленою Боннер уранці того ж дня, тому його приїзд став для місцевих кадебістів сюрпризом. Зупинився у письменника Віктора Некрасова. Я провів обох – лауреата Сталінської премії і майбутнього лауреата Нобелівської – задалегідь розвіданим маршрутом до приміщення по вулиці Володимирській, 15 (нині там розташований Печерський районний суд). На щастя, в суді був ремонт, і ми пройшли з дво-

ру, запасним ходом, яким користувалися ремонтники.

Поява Сахарова в залі суду була несподіванкою. Тоді, 1971 року з академіком ще рахувалися, система ще не наважувалася на такі акції проти нього, як наступна висилка до Горького. Тож судові засідання довго не розпочинали, а розпочавши, оголосили про перенесення на іншу – невизначену – дату, пославшись на раптову хворобу чи то судді, чи то прокурора. Засідання провели перед самим новим роком і вже без Сахарова; адвоката Лупиноса викликали до суду за пару годин до початку, щоб ніхто не встиг зреагувати.

А тепер про головне. Андрій Дмитрович Сахаров був справжнім демократом. На відміну від багатьох росіян, які брали участь у дисидентському русі, для нього демократія не закінчувалася на Хуторі Михайлівському. Він, як і генерал Петро Григоренко, обстоював права кримських татар. Він же підніс голос в оборону Василя Стуса, Анатолія Лупиноса, інших українських патріотів. І не лише українських. Він же, коли протестні кола в СРСР ще захоплювалися Олександром Солженіциним, перший звернув увагу на месіанські щодо російського народу умонастрої письменника.

Сьогоднішній Росії, поза сумнівом, бракує такої постаті, як Андрій Дмитрович Сахаров, який був совістю своєї країни. З іншого боку неможливо уявити Сахарова в сьогоднішній безсовісній Росії.

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ

24.05.2021

